

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки

Факультет (інститут) географічний

Кафедра економічної та соціальної географії

СИЛАБУС

нормативного освітнього компонента

«ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГЕОГРАФІЇ»

(назва освітнього компонента)

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

(назва освітнього рівня)

спеціальності А 4 Середня освіта

(шифр і назва спеціальності)

освітньої програми Середня освіта. Географія

(назва освітньо-професійної програми)

Силабус освітнього компонента «ІСТОРИЧНА ГЕОГРАФІЯ З ОСНОВАМИ ЕТНОГНОГРАФІЇ» підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань А Освіта за спеціальністю А 4 Середня освіта, предметною спеціальністю А 4.07 Середня освіта. Географія, освітньо-професійною програмою Середня освіта. Географія

Розробник: Сосницька Я. С., доцент кафедри економічної та соціальної географії, кандидат географічних наук

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми:

Ткачук Н. М.

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри економічної та соціальної географії
протокол № 1 від 27 серпня 2025 р.

Завідувач кафедри:

Погребський Т. Г.

I. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітня програма, освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни
Денна форма здобуття освіти	галузь знань А Освіта спеціальність А4 Середня освіта освітня програма Середня освіта. Географія. Освітній рівень перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Нормативна
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 1
		Семестр 2-ий
ІНДЗ: немає		Лекції 28 год
		Практичні (семінарські) 32 год.
		Самостійна робота 52 год
		Консультації 8 год
Мова навчання Українська	Форма контролю: екзамен	

II. Інформація про викладача

ППП Сосницька Ярослава Сергіївна

Науковий ступінь кандидат географічних наук

Посада доцент кафедри економічної та соціальної географії

Контактна інформація

Телефон 0991674545

Електронна пошта: Sosnytska.Yaroslava@vnu.edu.ua

Дні занять (<http://194.44.187.20/>)

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація. Освітній компонент «Історична географія з основами етногеографії» містить загальні відомості про методику ретроспективних досліджень, історію розвитку історичної географії, чинники впливу на природно-історичний процес та особливості його вивчення, ретроспективно-географічний розвиток світу та території сучасної України, етногенез та етнічні процеси.

В освітньому компоненті відображено історично-географічний розвиток території України від палеоліту до сьогодення. Подано поняття про етнос та етнічні процеси, деталізовано етногенез українського народу. Ознайомлено з різноманітними класифікаціями етносів. Дана розлога характеристика етнічного складу населення України..

2. Пререквізити і постреквізити.

Пререквізити: Вступ до спеціальності, Україна в європейському, історичному і культурному контексті.

Постреквізити: Основи суспільної географії, Географія населення з основами етногеографії, Географія світового господарства з основами

регіонознавства.

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою освітнього компонента «Історична географія з основами етногеографії» є оволодіння студентами теоретичними знаннями щодо взаємодії природи і людини, впливу географічного чинника на розвиток людського суспільства на різних етапах історичного розвитку.

Основними *завданнями* є: ознайомлення здобувачів освіти з теоретичними та методологічними засадами історичної географії; ознайомлення із важливістю географічного фактору в історії суспільного розвитку та роллю природного середовища а антропогенезі, етногенезі, в соціально-економічному і культурному розвитку суспільства; виокремлення особливостей географії виробництва на різних етапах історії; показ історії формування політичної карти світу, сучасного світового господарства, сучасного населення світу, матеріальної та духовної культури; формування умінь розрізняти предмет вивчення історичної географії та історії географії; виявляти закономірності розвитку історико-географічних досліджень; формування умінь і навичок роботи здобувачів освіти з різними джерелами історико-географічної інформації; формування умінь встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в системі «природа-населення-господарство»; визначати роль географічних факторів у розвитку суспільства; виявляти вплив природних умов на особливості розселення та господарської діяльності людей; аналізувати характер впливу природокористування на довкілля на різних етапах розвитку суспільства; аналізувати етнічні процеси у світі та в окремих регіонах і країнах; формування вміння аналізувати і порівнювати різні наукові концепції.

Після вивчення дисципліни студенти здобудуть **компетентності**:

Інтегральна компетентність (ІК). Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі у галузі середньої освіти, що передбачає застосування теоретичних знань і практичних умінь з географії та економічних наук, педагогіки, психології, теорії та методики навчання і характеризується комплексністю та невизначеністю умов організації освітнього процесу в закладах середньої освіти.

Загальні компетентності(ЗК).

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу, до застосування знань у практичних ситуаціях..

ЗК 2. Знання й розуміння предметної області та професійної діяльності.

ЗК 3. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово, до комунікації іноземною мовою за предметною спеціальністю.

ЗК 4. Здатність орієнтуватися в інформаційному просторі, здійснювати пошук, аналіз та обробку інформації з різних джерел, ефективно використовувати цифрові ресурси та технології в освітньому процесі.

ЗК 6. Здатність до міжособистісної взаємодії та роботи у команді у сфері професійної діяльності, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня.

ЗК 7. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод

людини і громадянина в Україні.

ЗК 8. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та значення у розвитку суспільства, техніки і технологій.

ЗК 10. Здатність поважати різноманітність і мультикультурність суспільства, усвідомлювати необхідність рівних можливостей для всіх учасників освітнього процесу.

ЗК 12. Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Фахові компетентності (ФК).

ФК 1. Здатність перенесення системи наукових знань у професійну діяльність та в площину навчального предмету

ФК 2. Здатність забезпечувати навчання учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички в області предметної спеціальності

ФК 3. Здатність здійснювати цілепокладання, планування та проектування процесів навчання і виховання учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей освітніх потреб і можливостей; добирати та застосовувати ефективні методики й технології навчання, виховання і розвитку учнів.

Предметні компетентності (ПК).

ПК 1. Здатність усвідомлювати сутність взаємозв'язків між природним середовищем і людиною, розуміти та пояснювати стратегію сталого розвитку людства.

ПК 2. . Здатність доцільно і критично використовувати географічні та економічні поняття, концепції, парадигми, теорії, ідеї, принципи для пояснення письмовими, усними та візуальними засобами географічних явищ і соціально-економічних процесів на різних просторових рівнях (глобальному, регіональному, державному, локальному).

ПК 3. Здатність застосовувати базові знання з природничих та суспільних наук у навчанні та професійній діяльності при вивченні Землі (світу), материків і океанів, України.

ПК 4. Здатність розуміти та пояснювати особливості природних компонентів і об'єктів у сферах географічної оболонки, взаємозв'язки в ландшафтах.

ПК 5. Здатність пояснювати закономірності територіальної організації суспільного виробництва, просторових процесів і форм організації життя людей.

ПК 6. Здатність встановлювати роль і місце України у сучасному світі в контексті географічних та економічних чинників її розвитку, аналізувати й пояснювати особливості геопросторової організації природи, населення і господарства України та регіону.

ПК 9. Здатність відтворювати основні теорії та закони економіки,

оцінювати нові відомості й інтерпретації в контексті формування в учнів системних економічних знань, компетентності підприємливості та фінансової грамотності.

Результати навчання (РН).

РН 2. Демонструє вміння навчати учнів державною мовою; формувати та розвивати їх мовно-комунікативні уміння і навички засобами навчального предмету та інтегрованого навчання.

РН 7. Демонструє знання основ фундаментальних і прикладних наук (відповідно до предметної спеціальності), оперує базовими категоріями та поняттями предметної області спеціальності.

РН 8. Генерує обґрунтовані думки в галузі професійних знань як для фахівців, так і для широкого загалу державною та іноземною мовами.

РН 9. Застосовує сучасні інформаційно-комунікаційні та цифрові технології у професійній діяльності.

РН 10. Демонструє володіння сучасними технологіями пошуку наукової інформації для самоосвіти та застосування її у професійній діяльності.

РН 13. Демонструє знання основних положень нормативно-правових документів щодо професійної діяльності, обґрунтовує необхідність використання інструментів демократичної правової держави у професійній діяльності та прийняття рішень на засадах поваги до прав і свобод людини в Україні.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1. Знає та розуміє основні концепції, парадигми, теорії та загальну структуру географії, економіки предмет їх дослідження, місце і зв'язки в системі наук, етапи історії розвитку географічної та економічної науки.

ПРН 3. Описує основні механізми функціонування природних і суспільних територіальних комплексів, окремих їхніх компонентів, класифікує зв'язки й залежності між компонентами, знає причини, перебіг і наслідки процесів, що відбуваються в них.

ПРН 4. Пояснює зміни, які відбуваються в географічному середовищі під впливом природних і антропогенних чинників, формулює наслідки й детермінанти в контексті концепції сталого розвитку людства.

ПРН 5. Формує в учнів уміння користуватися географічною та картографічною мовою в навчальному процесі, здійснювати відбір, аналіз, представлення і поширення географічної інформації, використовуючи різноманітні письмові, усні та візуальні засоби; користуватися картографічними матеріалами; застосовувати ГІС-технології.

ПРН 6. Застосовує базовий поняттєвий, термінологічний, концептуальний апарат географії, економіки, теоретичні й емпіричні досягнення на рівні, що дозволяє інтерпретувати природно-географічні та суспільно-географічні, економічні явища і процеси, пов'язувати й порівнювати різні погляди на проблемні питання сучасної географії, економіки.

ПРН 8. Розуміє глобальні суспільно-географічні процеси, вміє складати характеристики населення світу, секторів і галузей світового господарства.

ПРН 9. Характеризує і оцінює природні умови і ресурси, населення та господарство України, її роль і місце в сучасних суспільно-географічних процесах у світі; знає і розуміє географічні особливості свого

адміністративного регіону.

ПРН 10. Демонструє академічні знання та здатність реалізовувати теоретичні й методичні засади навчання географії, підприємництва і фінансової грамотності відповідно до обов'язкових результатів навчання учнів.

Soft skills допоможуть здобувачам освіти не лише краще засвоїти курс, а й застосувати знання у професійній сфері.

1. *Аналітичне мислення:* уміння зіставляти історичні карти, демографічні дані, етнографічні джерела; виявлення причинно-наслідкових зв'язків у розвитку народів і територій.

2. *Критичне мислення:* оцінювання достовірності історичних та етнографічних фактів; уміння працювати з різними версіями історичних подій та етногеографічних інтерпретацій.

3. *Комунікативні навички:* підготовка усних доповідей та дискусій щодо історико-географічних процесів; вміння вести аргументований діалог у міжкультурному контексті.

4. *Командна робота :* колективний аналіз картографічних матеріалів; створення групових проєктів (наприклад, «Етногеографічна карта регіону»).

5. *Дослідницькі навички:* пошук та аналіз історико-географічних і етнографічних джерел; робота з архівами, статистикою, польовими матеріалами.

6. *Креативність:* створення візуалізацій (інтерактивні карти, етнографічні схеми); розробка альтернативних сценаріїв розвитку історико-географічних подій.

7. *Міжкультурна компетентність:* розуміння культурних відмінностей та спільних рис різних етносів; толерантність у сприйнятті історії та культур інших народів.

8. *Цифрова грамотність:* використання ГІС-технологій та онлайн-ресурсів для аналізу історико-географічних процесів; вміння презентувати результати досліджень у цифровому форматі.

9. *Презентаційні навички:* підготовка мультимедійних виступів; структуроване подання результатів етногеографічних досліджень.

10. *Лідерські якості:* організація групових проєктів; вміння спрямовувати команду на досягнення наукових цілей.

IV. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього					Сам. роб.	Форма контролю Бали
		Лек.	Практ.	Конс.			
Змістовий модуль 1. Історична географія світу до епохи Великих географічних відкриттів							
Тема 1. Історична географія, як навчальна та наукова дисципліна	6	1	2		3	5	
Тема 2. Часові особливості розвитку ретроспективної географії	7	1	2		4	2	

Тема 3. Історична географія первісної доби. Поява людини сучасного типу.	9	2	2	1	4	3
Тема 4. Історична географія Стародавніх цивілізацій	8	2	2		4	5
Тема 5. Історична географія Середніх віків.	9	2	2	1	4	5
Тема 6. Ранній новий час.	6	2	2		2	5
Тема 7. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Відкриття Нового світу.	9	2	2		5	5
Тема 8. Історична географія епохи Великих географічних відкриттів. Розширення ойкумени в Африці, Азії, Австралії та Океанії.	11	2	2	2	5	5
Разом за змістовим модулем 1	65	14	16	4	31	35
Змістовий модуль 2. Історичний розвиток світу після епохи Великих географічних відкриттів. Етногеографія						
Тема 9. Історична географія Нового часу. Західна Європа.	3	2	2		2	5
Тема 10. Історична географія Нового часу. Азія.	7	2	2	1	2	5
Тема 11. Історична географія Нового часу. Америка, Африка, Австралія і Океанія.	7	2	2		3	5
Тема 12. Господарство світу у міжвоєнний період.	6	2	2		2	5
Тема 13. Історична географія Новітнього часу. Формування сучасної політичної карти світу	7	2	2		3	5
Тема 14. Поняття про етнос та етнічні процеси.	6	1	2	1	2	5
Тема 15. Культурно-господарська адаптація етносів до природних умов.	8	1	2		5	3
Тема 16. Етногенез українського народу.	8	2	2	2	2	2
Разом за змістовим модулем 2	55	14	16	4	21	35
Види підсумкових робіт(за потреби)						
Модульна контрольна робота 1				Т		15
Модульна контрольна робота 2				Т		15
Усього годин	120	28	32	8	52	100

Індивідуальний контроль (ІК) передбачає перевірку й оцінювання навчальних досягнень особисто кожного студента шляхом використання індивідуальних запитань або завдань. Такий контроль на практичних роботах ґрунтується в основному на методах опитування за допомогою бесіди, розповіді бакалаврів, тлумачення певних теорій, ідей, поглядів тощо з метою визначення

рівня знань, умінь і навичок кожного студента, а також – основних недоліків у роботі і шляхів їх усунення.

Фронтальний контроль (ФК) проводиться спільно для цілої групи (або великих груп) студентів з використанням для всіх однакових запитань чи завдань. Він оснований на коротких усних запитаннях, на які студенти дають недовгі відповіді з місця, а також цей контроль передбачає письмові тестові завдання. Його використання дає змогу за відносно короткий термін часу з'ясувати рівень опанування студентами програмним матеріалом.

Груповий контроль (ГК) використовується при перевірці завдань, виконаних студентами у ході роботи у невеликих групах. Використовується при проведенні семінарських занять, зокрема, з використанням інтерактивних методів навчання (дискусій, тренінгів тощо). Передбачає виступи студентів з повідомленнями, відповіді на запитання одногрупників тощо. Сприяє залученню студентів до діалогу і обміну думками, до обговорення навчальних проблем, до співпраці у колективі. У ході проведення практичних робіт з дисципліни переважає комбінована перевірка компетентностей студентів, де поєднуються зазначені вище форми контролю.

V. Завдання для самостійного опрацювання

Кожна з визначених тем містить питання для додаткового, самостійного опрацювання. Питання самостійної роботи оголошуються викладачем як на лекціях, так і під час проведення практичних занять. Теми, що виносяться на самостійне опрацювання включені до питань, за якими приймаються практичні роботи та є тестах модульних контрольних робіт.

Певні теми самостійної роботи повинні бути оформлені у вигляді реферату. Самостійна робота повинна мати обсяг 15-20 сторінок рукописного тексту на аркушах формату А-4, переплетених або поданих у файловій папці. У роботі мають бути представлені такі структурні частини: титульна сторінка, оформлена за стандартними вимогами, зміст, вступ із обґрунтуванням структури роботи, основна частина, висновки, список використаних джерел, додатки

Тема	Кількість годин
Особливості вивчення процесів заселення території.	4
Заселення і господарська спеціалізація території України за енеоліту (мідно-камяного віку).	4
Географічне положення і розвиток давньоукраїнських утворень: Київської Русі, Галицького князівства, Волинсько-Галицької держави.	4
Взаємовідношення етносів і ландшафтів, роль ландшафтів у виникненні етнічних спільностей.	4
Становлення сучасної української нації.	4
Господарство Київської Русі.	4
Розвиток сільського господарства і ремесла в Середньовічні часи	4
Господарство світу в міжвоєнні роки.	4
Мануфактурний період української промисловості.	4
Господарство Запорозької Січі.	4
Господарство України в роки Другої світової війни.	4
Господарство України на початку становлення її незалежності	4

Географія Магдебургського права в Україні.	4
Разом	52

VI. Методи та форми оцінювання

Методи: лекції, практичні (семінарські) заняття, методи проблемного навчання, частково-пошукові, дослідницькі, вербальні, ілюстративно-демонстраційні, прикладні, інтерактивні; самостійна робота студентів (аудиторна, позааудиторна), консультації.

Форми оцінювання: усне опитування (індивідуальне, фронтальне). Оцінка участі у дискусії за питаннями для обговорення. Перевірка виконання завдань практичних робіт (індивідуальних, кооперовано-групових) та завдань для самостійного опрацювання. Тестування, модульна контрольна робота, екзамен.

VII. Політика оцінювання

Політика викладача щодо студента

Академічна доброчесність: виконані завдання студентів мають бути їх оригінальними дослідженнями чи міркуваннями. Відсутність посилань на використані джерела, фабрикування джерел, списування, втручання в роботу інших осіб є прикладами можливої академічної недоброчесності. Виявлення ознак академічної недоброчесності в письмовій роботі студента є підставою для її незарахування, незалежно від масштабів плагіату чи обману.

Відвідування занять дає можливість отримати задекларовані загальні та фахові компетентності, вчасно і якісно виконати завдання. Пропущені заняття можна відпрацювати у визначений час згідно графіка. За умови індивідуального навчального графіка студент має можливість отримати позитивну оцінку завдяки виконанню планових завдань та контрольного опитування. У будь-якому випадку студенти зобов'язані дотримуватися термінів, визначених для виконання усіх видів робіт, передбачених курсом.

Політика щодо дедлайнів та перескладання: роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються на нижчу оцінку. Складання модулів відбувається лише раз, відповідно до встановленого терміну, оскільки є можливість отримати бали на іспиті.

Основні платформи для комунікації викладача зі здобувачами освіти:

– Moodle (новинний форум, система приватних повідомлень, коментарі до завдань).

– Індивідуальна консультація може бути надана здобувачу освіти в аудиторії (згідно розкладу консультацій), в телефонному режимі, у формі відповіді на письмовий запит, надісланий на електронну пошту викладача.

Неформальна освіта при викладанні освітнього компонента

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній освіті здійснюється відповідно до «Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у

Волинському національному університеті імені Лесі Українки» (https://ed.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/08/2022_Визнання_резул_татів_ВНУ_ім._Л.У._ред.pdf).

Сертифікати участі у майстер-класах (семінарах, курсах тощо) на тематику, яка відповідає темам курсу, є достатньою підставою для зарахування відповідних тем.

VIII. Підсумковий контроль

Оцінювання здійснюється відповідно до Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки https://vnu.edu.ua/sites/default/files/2023-09/2023_Polozh_pro_otzin.pdf

Максимальна кількість балів, яку може набрати здобувач освіти за поточну навчальну діяльність з освітнього компонента, становить 70 балів. При цьому враховуються присутність на заняттях та активність студента під час занять; вимоги академічної доброчесності; своєчасність виконання завдання.

Підсумкова модульна оцінка визначається в балах як сума поточної та контрольної модульних оцінок. Модуль зараховується здобувачеві, якщо він успішно виконав всі види навчальної роботи, передбачені силабусом освітнього компонента. Якщо підсумкова оцінка (бали) з освітнього компонента становить не менше як 75 балів, то, за згодою здобувача освіти, вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з ОК (навчальної дисципліни). У протилежному випадку, або за бажанням підвищити рейтинг, студент складає екзамен. При цьому бали, набрані за результатами модульних контрольних робіт, анулюються.

На екзамен виносяться основні питання, типові та комплексні задачі, ситуації, завдання, що потребують уміння синтезувати отриманні знання і застосовувати їх під час розв'язання практичних задач.

До екзамену не допускається здобувач вищої освіти, який набрав менше ніж 30 балів за навчальну роботу впродовж семестру, не виконав і не здав усі практичні завдання, не відвідував без поважних причин більшу частину лекцій.

Шкала оцінювання

Переведення оцінок, виражених у балах за 100-бальною шкалою, в лінгвістичну шкалу та шкалу ECTS здійснюється наступним чином:

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано

60–66	Достатньо	Е	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Ех	Необхідне перекладання

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Джаман Я. В., Джаман В. О. *Етногеографія України*. Чернівці: ЧНУ, 2024. 196 с.
2. Перевозчиков В. І. *Історія економіки українських земель (кінець ІХ – початок ХХ ст.)* : Курс лекцій. К. : КНТ, 2021. 472 с.
3. Сосницька Я. С., Мандрик І. П. Новосад О.В. *Історична географія з основами етногеографії*. Конспект лекцій, Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 118 с.
4. Сосницька Я. С., Мандрик І. П. Новосад О.В. *Історична географія з основами етногеографії*. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт, Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2021. 24 с.
5. Стефанюк Г. В. (та ін.). *Історична географія: навчально-методичний посібник*. Івано-Франківськ, 2020. 134 с.
6. Шаповал Л. І. *Етнографія України: навчально-методичний посібник*. Полтава, 2021. 286 с.